

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота на тему:

**Корекція порушення мовлення артикуляторно-фонематичного
типу у молодших школярів**

Виконала:

студентка II курсу, групи KorLs1M19z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Логопедія. Спеціальна психологія.

Церковнюк Наталія Григорівна

Керівник: Гаврилова Н.С. кандидат
психологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
I РОЗДІЛ. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ПРОБЛЕМИ ПОДОЛАННЯ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ АРТИКУЛЯТОРНО-ФОНЕМАТИЧНОГО ТИПУ.	
1.1. Нормо-типовий розвиток фонетичного боку мовлення у дітей	
1.2. Характеристика дітей з фонетико-фонематичними порушеннями мовлення.....	
1.3. Методики, прийоми та методи корекції звуковимови та фонематичних процесів у молодших школярів	
Висновки до першого розділу.....	
II РОЗДІЛ. ПОРУШЕННЯ ЗВУКОВИМОВИ ТА ФОНЕМАТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ АРТИКУЛЯТОРНО-ФОНЕМАТИЧНОГО ТИПУ.....	
2.1. Методика дослідження звуковимови та фонематичних процесів у дітей з порушеннями мовлення	
2.2. Аналіз результатів дослідження	
Висновки до другого розділу.....	
III РОЗДІЛ. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗВУКОВИМОВИ ТА ФОНЕМАТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ АРТИКУЛЯТОРНО-ФОНЕМАТИЧНОГО ТИПУ.....	
3.1. Методика корекції порушень звуковимови та фонематичних процесів в учнів з порушеннями мовлення артикуляторно-фонематичного типу.....	
3.2. Особливості та ефективність корекції порушень звуковимови та фонематичних процесів в учнів з порушеннями мовлення артикуляторно-фонематичного типу.....	
Висновки до третього розділу.....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Мовленнєві проблеми сьогодні стали досить поширеним явищем. Аналізуючи наслідки щорічного обстеження мовлення учнів на початку навчального року, доводиться констатувати, що у перші класи закладів загальної середньої освіти поступають 25-30% дітей з різними порушеннями мовлення. Батьки, а часом і вчителі найбільш помітним мовленнєвим порушенням вважають порушення вимови фонем, і сподіваються на те, що дитина, в подальшому, “виговориться” сама і не потребує допомоги спеціаліста. Насправді ж, нечітка вимова звуків може в майбутньому негативно позначатися на стані розвитку у неї писемного мовлення, впевненості у власних можливостях, виборі улюбленої професії тощо.

Серед учнів з порушеннями мовлення найбільша кількість тих, у кого спостерігаються легкі відхилення. До них можна віднести фонетичне та фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення. Наукові дослідження показують, що природа порушення вимови фонем та фонематичних процесів у дітей може бути різною. М. Савченко визначила їх як первинне та вторинне фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення і описала симптоми, що їх характеризують. О. Токарева назвала ці порушення мовлення моторними, сенсорними та сенсомоторними, а також дослідила диференційовані причини їх виникнення. А уже Б. Гріншпун було узагальнено подано та охарактеризовано три групи порушень мовлення при дислалії: артикуляторно-фонетичний, акустико-фонематичний та артикуляторно-фонематичний типи.

Симптоматика дислалії артикуляторно-фонематичного типу, причини її виникнення та особливості подолання були предметом вивчення багатьох науковців (Є. Соботович, Ю. Рібцун та інші). Вони усі вказують на потребу впровадження в практику логопедії нових напрямів формування у цих дітей мовлення.

У зв'язку з цим, вкрай важливо конструктивно переглянути засади логопедичної роботи з формування мовлення у дітей з артикуляторно-фонематичним типом порушення мовлення, враховуючи і впроваджуючи сучасні досягнення логопедії, бо до тепер ця проблема потребує подальшого вивчення, що й зумовило вибір теми дипломного дослідження: "Корекція порушення мовлення артикуляторно-фонематичного типу у молодших школярів".

Метою дослідження було визначення особливостей організації та проведення логопедичних занять, які передбачали формування мовлення в молодших школярів з порушенням артикуляційно-фонематичного типу.

Об'єктом дослідження виступив процес формування мовлення в молодших школярів з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

Предмет дослідження: особливості організації та проведення логопедичних занять в умовах інклюзивно-ресурсного центру з молодшими школярами з порушеннями мовлення артикуляторно-фонематичного типу.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу науково-теоретичних джерел з проблеми формування мовлення у дітей з порушеннями мовлення артикуляторно-фонематичного типу визначити рівень її розробленості.
2. Вивчити та охарактеризувати особливості психічного розвитку у дітей з порушенням мовлення артикуляторно-фонематичного типу.
3. Сформулювати методику та експериментально дослідити продуктивність діяльності дітей з артикуляторно-фонематичним типом порушення на логопедичних заняттях, що проводяться в умовах інклюзивно-ресурсного центру.

Методи дослідження: теоретичний аналіз проблеми, моделювання логопедичних занять, констатувальний та формуючий експерименти, кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Теоретичне значення дослідження. Визначення структури логопедичних занять двох типів: з поступовим ускладнення навчального

матеріалу; з одним сталим елементом і одним змінюваним. Виявлено працездатність дітей впродовж логопедичних занять, тривалість кожного його компоненту.

Практичне значення дослідження. Подано рекомендації щодо проведення логопедичних занять різного типу, їх структурних і змістових характеристик, які можуть використовувати логопеди-практики у своїй роботі.

Наше дослідження носило лабораторний характер і проводилося в умовах інклюзивно-ресурсного центру Комунальна установа "Інклюзивно-ресурсний центр" Вижницької міської ради, Черногузівської ЗОШ I-III ступенів, Берегометської ЗОШ I-III ступенів №2, Берегометської ЗОШ I-III ступенів №3, Берегометської гімназії. В дослідженні приймало участь 23 дітей 1-го класу.

Апробація роботи. Дипломне дослідження було апробоване конференції студентів та мігістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вийшла з друку стаття: Дослідження сформованості логіко-математичних уявлень у дітей з порушеннями мовлення // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. Н.С. Гаврилової. Вип.11 / Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2020.С.62-67.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (100 найменувань).

ВИСНОВКИ

Аналіз науково-теоретичних матеріалів виявив, що порушення вимови фонем у молодших школярів одна з найпомітніших проблем. Вони зустрічаються часто та можуть супроводжуватися порушенням фонематичних процесів. Мовлення, в цілому, у цих дітей може бути подібним за ступенем складності та особливостями прояву, при цьому різнитися між собою причинами, системністю прояву, ступенем самостійності у навчанні тощо.

Артикуляційно-фонематичний тип порушення при дислалії характеризується наявністю у дітей стійких замінь одних звуків мовлення іншими, протилежними артикуляційно і подібними за звучанням. Б. Гріншпун вказує, що в більшості, при дислалії цього типу, діти критичні до свого порушення мовлення та не мають супутнього недорозвинення фонематичних процесів.

В результаті дослідження першокласників з порушеннями звуковимови артикуляційно-фонематичний тип порушення при дислалії було виявлено у 25% дітей, а у 30% вони виявлялися в змішаному вигляді (як артикуляційно-фонематичні та акустико-фонематичні). Також у цієї категорії учнів спостерігалася пряма залежність між складністю порушень вимови фонем та недорозвиненням у них фонематичних процесів. При наявності мономорфних порушень вимови фонем недорозвинення фонематичних процесів, або не спостерігалася, або було мінімальним (лише на рівні труднощів диференціації однієї-двох груп фонем). При поліморфних порушеннях вимови фонем труднощі спостерігалися як при їх диференціації, так і при здійсненні фонематичного аналізу та синтезу.

У переважній більшості дітей з артикуляційно-фонематичним типом порушення (71%), при дослідженні фонематичного сприймання було виявлено плутання звуків за місцем утворення, твердих-м'яких між собою, та, в окремих випадках, носових і ротових не лише у вимові, але й у процесі їхнього сприймання. Супутньо в них спостерігався сповільнений темп

формування фонематичного аналізу та синтезу. При цьому фонематичний синтез був порушеним значніше по відношенню до фонематичного аналізу. Найчастіше ці учні допускали помилки при виділенні звука в кінці та в середині слова. У них спостерігалися труднощі при об'єднанні звуків у слова при тому, що об'єднання фонем у склади було сформованим. У кожному випадку індивідуальний профіль сформованості фонетико-фонематичних процесів у першокласників був різним.

Ці обставини і обумовили необхідність використання індивідуального підходу, щодо їх подолання.

Індивідуальна робота проведена нами з молодшими школярами з дислалією артикуляційно-фонематичного типу передбачала використання методів індивідуального впливу.

Проведені логопедичні заняття носили комбінований характер. Провідним видом діяльності на занятті була вибрана дидактична гра. Логопедичну роботу починали зі спеціально підібраних артикуляційних вправ, які були покликані сформулювати уявлення про артикуляцію звука, який відпрацьовувався. В кожне заняття були включені вправи для розвитку фонематичних диференціювань тих звуків мовлення, які діти плутали. Також, обов'язково, проводили роботу по формуванню у дітей фонематичного аналізу та синтезу, вчили відповідати на поставлені запитання повними реченнями.

Виявлено, що логопедична робота з кожною дитиною з артикуляційно-фонематичним типом дислалії протікала в індивідуальному темпі, що залежав від рівня складності порушення, систематичності відвідування нею логопедичних занять та зацікавленої участі батьків у цьому процесі. Такий індивідуально-зорієнтований підхід найбільше підходить для проведення логопедичної корекції в умовах інклюзивно-ресурсних центрів.

Наше дослідження не є вичерпним і буде продовжене з метою визначення індивідуальних напрямків роботи при порушеннях артикуляційно-фонетичного, акустико-фонематичного та змішаного типів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюх М.В. (1996). Логопедична допомога дітям з фонетико-фонематичними вадами мови. К.: ІЗМН. 35 с.
2. Архипова Е.Н. (1989). Коррекционная работа с детьми с церебральным параличом: доречевого периода: Книга для логопеда. М.: Просвещение. 79 с.
3. Беккер К.П., Совак М. (1981). Логопедия. М.: Медицина, 234 с.
4. Богуш А.М., Григоренко Г.І. (1997). Запрошуємо до розмови. К.: Освіта. 150 с.
5. Богуш А.М., Гавриш Н.В. (2007). Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / за ред. А.М. Богуш. К.: Вища школа. 542 с.
6. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. (2009). Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. К.: Слово. 408 с.
7. Відгадай: Загадки, прислів'я, приказки та скороговки у дитячому садку (1981) / Упоряд. Л.В. Гураш, Г.Г. Ключова, А.М. Богуш. К.: Радянська школа. 124 с.
8. Винарская Е.Н. (1987). Раннее речевое развитие ребёнка и проблемы дефектологии: Периодика раннего развития: Эмоциональные предпосылки освоения языка. М.: Просвещение. 160 с.
9. Выготский Л.С. (1984). Детская психология. Собр. соч.: В 6 т.: Т. 4. М.: Педагогика. 433 с.
10. Выготский Л. (1995). Проблемы дефектологии. М.: Просвещение. 527 с.
11. Власова Т.А. (1969). Знание особенностей дефекта – важнейшее условие улучшения учебно-воспитательной работы с аномальными детьми (1969) // Дефектология. №1. С.12-16.
12. Гаврилова Н.С. (2010). Нейропсихологічна структура та механізми порушення фонематичних процесів у дітей з дислалією, ринолалією та дизартрією // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Вип. XV. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Аксіома. С.120-127.

13. Гаврилова Н.С. (2011). Порухення фонетичного боку мовлення у дітей: Монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс». 200 с.

14. Н.С. Гаврилова, Г. В. Верхогляд (2011) Порівняльна характеристика особливостей недорозвитку фонематичних процесів у першокласників з порушеннями мовлення та у розумово відсталих дітей. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): Збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Вип. II. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, С. 35-42.

15. Гайван Т.Я., Макарова С.М. (2008). Логопедична робота з дітьми (із загальним недорозвитком мовлення) (Комплекс матеріалів для логопедичних занять). Харків: Веста. Вид-во "Ранок". С.184-189.

16. Гвоздев А.Н. (1961). Вопросы изучения детской речи. М.: Изд-во АПН РСФСР. 471 с.

17. Григоренко Н.Ю., Цыбульский С.А. (2003). Диагностика и приемы коррекции звукопроизносительных расстройств у детей с нетяжелыми аномалиями органов артикуляции. М.: Книголюб. 214 с.

18. Гриншпун Б.М. (1989) Дислалия. Хрестоматия по логопедии (извлечения и тексты): Учебное пособие для студентов высших и средних специальных педагогических учебных заведений: В 2 тт. Т. I / Под ред. Л.С. Волковой и В.И. Селиверстова. М.: Гуманит. изд. центр. ВЛАДОС, 1997. С. 108-119.

19. Дефектологічний словник (2010)/ за ред. В. Бондаря, В. Синьова. К.: «МП Леся». 528 с.

20. Дидактичний матеріал для логопедичних занять (1985) / Г.Й. Блінова, Л.Й. Бернацька, Г.П. Забовська та ін. К.: Радянська школа. 112 с.

21. Довідник учителя-логопеда (2008) / Авт.-упор. С.М. Лупінович. Тернопіль: Мандрівець. 112 с.

22. Дубровіна Є.А. (1999). Методики до- та післяопераційного логопедичного навчання дітей із вродженими незрощеннями піднебіння // Дефектологія. №2. С.24-28.
23. Дьоміна І.Й., Жильцова О.Л., Винокур А.С. (1962). Дидактичний та ігровий матеріал у логопедичній роботі. К.: Радянська школа. 124 с.
24. Ермакова И.И. (1996). Коррекция речи и голоса у детей и подростков. М.: Просвещение. 214 с.
25. Ермакова И.И. (1984). Коррекция речи при ринолалии у детей и подростков: Кн. для логопеда / под ред. С.Л. Тантаповой. М.: Просвещение. 143 с.
26. Ефименкова Л.Н. (1987). Коррекция звуковой речи у детей. М.: Просвещение, 222 с.
27. Ефименкова Л.Н. (1991). Коррекция устной и письменной речи учащихся начальных классов. М.: Просвещение. 286 с.
28. Жинкин Н.И. (1982). Речь как проводник информации. М.: Наука. 159 с.
29. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. (1998). Логопедия. Екатеринбург: Изд-во АРД ЛТД. 318 с.
30. Журавльова А., Федієнко В. (2006). Домашня логопедія. Харків: ВД "Школа". 112 с.
31. Зеeman М. (1962). Расстройства речи в детском возрасте. М.: Изд-во Медицинской литературы. 300с.
32. Зимняя И.А. (1978). Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И.А. Зимняя. М.: Просвещение. 159 с.
33. Ільяна В.М. (2010). Корекція дислексій в учнів молодших класів спеціальних шкіл для дітей з тяжкими порушеннями мовлення: Автореф. дис...канд. пед. наук 13.00.03–корекційна педагогіка. К: НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. 20 с.
34. Ипполитова А.Г. (1983). Открытая ринолалия / под ред. О.Н.Усановой. М.: Просвещение. 286 с.

35. Камышева Л.И., Теблоева Л.Т., Сашенкова Т.П. (1993). Этиология зубочелюстных аномалий. Связь с заболеваниями матери и ребенка. М.: МСХА. 228 с.
36. Каше Г.А. (2003). Подготовка к школе детей с недостатками речи. М.: Просвещение, 1973. 148с.
37. Ковшиков В.А. (1995). Исправление нарушений различения звуков. СПб.: Речь. 228 с.
38. Кольцова М.М. (1983). Исправление речевых нарушений у детей и подростков. М.: Педагогика. 160 с.
39. Конопляста С.Ю. (2001). Вроджені щілини піднебіння та їх вплив на психофізичний розвиток дитини // Педагогіка та методики спеціальн / Збірник наукових статей НПУ ім. М.П. Драгоманова. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. Вип.1. С.193-199.
40. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. (2010). Логопсихологія. К.:Знання, 294с.
41. Леонтьев А.А. (1997). Психология общения. М.: Смысл. 365 с.
42. Логопедія (2017) / за ред. М.К. Шеремет К.: Слово. 685 с.
43. Логопедия (1989) / под ред. Л.Волковой. М.: Просвещение. 528с.
44. Лопатина Л.В., Серебрякова Н.В. (2001). Преодоление речевых нарушений у дошкольников. СПб: Изд-во Союз. 312 с.
45. Лурия А.Р. (1973). Основы нейропсихологии. М.: Медицина. 374 с.
46. Лурия А.Р. (2002). Письмо и речь. Нейролингвистические исследования / А.Р. Лурия. М.: Академия. 352 с.
47. Лухтай Л.К., Виноградова О.Н. (1990). Дидактический материал по развитию речи в начальных классах. К.: Радянська школа. 112 с.
48. Малярчук А.Я. (2009). Виправлення вад мовлення: свистячі звуки С, З, Ц, ДЗ. К.: Літера ЛТД. 104 с.
49. Мартиненко І.В. (2016). Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку із системними порушеннями мовлення: монографія / І.В. Мартиненко. К.: ДІА. 308 с.

50. Мартынова Р.И. (1967) О психолого-педагогических особенностях детей-дислаликов и дизартриков // Очерки по патологии речи и голоса / под ред. С.С. Ляпидевского. М.: Просвещение. С.98-99; 109-110.
51. Максаков А.И., Тумакова Г.А. (1983). Учителе, играя. М.: Просвещение. 124 с.
52. Методы обследования речи у детей (2005) / под ред. Г.В. Чиркиной. 4-е изд. доп. М.: АРКТИ. 240 с.
53. Миронова С.А. (1991). Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях. М.: Просвещение, 124 с.
54. Миронова С.П. (2020). Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнівпочаткової школи в інклюзивних класах. Тернопіль: Астон. 176 с.
55. Назаревич В., Тарасюк С. (2003). Схеми психолого-педагогічних характеристик. Рівне: Принрт Паус. 56 с.
56. Нова українська школа: офіційний сайт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nus.org.ua>.
57. Основные показатели готовности детей шестилетнего возраста к школьному обучению (1989) / под ред. Л.А. Вагнера, Г.Г. Кравцова. К.: Радянська школа. 214 с.
58. Парамонова Л.Г. (1997). Логопедия для всех. М.: АСТ. 228 с.
59. Парамонова Л.Г. (1996). Говори и пиши правильно. СПб.: Дельта. 216 с.
60. Пахомова Н. (2013). Нейропсихолінгвістика. Полтава: АСМІ. 268с.
61. Пінчук Ю.В. (2000). Основи методики виховання правильної вимови звука при дислалії // Педагогіка та методика спеціальні /збірникнаукових праць. К.: Інститут спеціальної педагогіки АПН України. С.43-49.
62. Пискунов М.А. (1962). Анатомо-физиологические основы и терапия косноязычия. М.: Медгиз. 218 с.

63. Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти. Наказ МОН від 12.01.2016 № 8, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2016 р. № 184/28314.

64. Правда О.В. (1969). Логопедия. М.: Учпедгиз. 386 с.

65. Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах: наказ М-ва освіти і науки України від 20 лют. 2002 р. № 128 // Практика упр. закл. освіти. 2006. № 5. С. 100-104.

66. Радецька В.Й. (2010). Формування фонематичних навичок у дітей з мовленнєвими вадами / В.Й. Радецька // Логопед: науково-методичний журнал. Харків: Основа. С.23-29.

67. Расстройства речи у детей и подростков (1969) / под ред. С.С.Ляпидевского. М.: Учпедгиз. 286 с.

68. Рау Е.Ф. (1961). Воспитание правильного произношения у детей. М.: Медгиз. 214 с.

69. РібцунЮ.В.(2012). Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. К.: Веста.258 с.

70. Рубинштейн С.Л. (2017). Основы общей психологии. М.: Владос. 568 с.

71. Савченко М.А., Смирнова Л.О. (1979). Виправлення вад вимови в учнів молодшого шкільного віку. К.: РУМК спецшкіл. 112 с.

72. Савченко М.А. (1992). Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. 2-ге вид., доп. К.: Освіта. 176с.

73. Симерницька Э.Г. (1985). Мозг человека и психологические процессы в онтогенезе. М.:Изд-во МГУ. 190с.

74. Соботович Є.Ф. (2004). Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / Є.Ф. Соботович // Теорія і практика сучасної логопедії / Збірник наукових праць. Вип.1.К.: Актуальна освіта. С.7-35.

75. Соботович Є.Ф. (2015). Вибрані праці з логопедії. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго. 308 с.

76. Соботович Е.Ф., Соботович И.Э. (1994). Формирование перцептивного и смыслового уровня восприятия речи (слов) в процессе онтогенеза // Интеграція аномальної дитини в сучасній системі соціальних відносин. К.: ІЗМН. С.271-272.

77. Соботович Е.Ф., Чернопольская А.Ф. (1974). Проявление стертых дизартрий и методы их диагностики// Дефектология. № 4. С.86-92.

78. Соколенко Н.И. (1972). Дидактический материал по исправлению недостатков произношение у детей: Альбоми 1-4. М.: Просвещение. 286 с.

79. Соломатина Г.М. (2005). Разборчивость речи детей с врожденными расщелинами губы и неба// Дефектология. №3. С.32-38.

80. Тарасун В.В. (2004). Логодидактика. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 348с.

81. Тарасун В.В. (1997). Стерта форма дизартрії: Діагностика та особливості логопедичної роботи// Дефектологія. №4. С. 29-35.

82. Тарасун В. (2007). Формування мовної особистості – новий напрям логопедичної роботи// Дефектологія. №4. С.3-11.

83. Тищенко В.В. (2011). Фонематичні процеси в онтогенезі дитячого мовлення та методика діагностики їх порушень. К.: ІЗМН. 22 с.

84. Тищенко В.В. Логопедична тераностика: концепт нового напрямку діагностики та корекції мовленнєвих порушень. <http://aqce.com.ua/download/publications/103/72.pdf/>

85. Тищенко В.В. (2007). Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення // Теорія і практика сучасної логопедії /

Збірник наукових праць: Вип.4 / за ред. В.В. Тищенко. К.: Актуальна освіта. С.3-18.

86. Токарева О.А. (1997). Функциональные дислалии // Хрестоматия по логопедии (извлечения и тексты) Т.1 / под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстова. М.: ВЛАДОС. С.76-84.

87. Успенская Л.П., Успенский М.Б. (1995). Учись правильно говорить. М.: Просвещение. 312 с.

88. Филичева Т.Б. (1993). Нарушения речи у детей/ Т.Б. Филичева, Н.А. Чевелева, Г.В. Чиркина. М.: Профессиональное образование. 232 с.

89. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А., Чиркина Г.В. (1989). Основы логопедии. М.: Просвещение. 216 с.

90. Хватцев М.Е. (1959). Логопедия. – М.: Учпедгиз. 469 с.

91. Хрестоматия по логопедии: (1997). В 2 т. Т.1. / под ред. Л.С. Волковой. М.: ВЛАДОС. 486 с.

92. Хрестоматия по логопедии (1997). В 2 т. Т.2 / под ред. Л.С.Волковой, В.И. Селиверстова. М.: Владос. 516 с.

93. Цейтлин С.Н. (2000). Язык и ребёнок: Лингвистика детской речи. М.: ВЛАДОС. 240 с.

94. Чередніченко Н.В., Горбачова Д.М. (2016). Формування фонетико-графічної грамотності у молодших школярів з порушенням мовленнєвого розвитку в умовах корекційного навчання. К.: ДІА. 212 с.

95. Чиркина Г.В. (1969). Дети с нарушениями артикуляционного аппарата. М.: Педагогика. 119 с.

96. Шеремет М.К. (2013). Фізіологічні і психологічні передумови мовленнєвого розвитку дітей у нормі і патології // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. № 23. С. 223-299.

97. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. (2009). Логопедія (корекційна робота при дислалії). К.: Знання. 244 с.

98. Шмаков С., Безбородова Н. (1994). От игры к самовоспитанию. Сборник игр-коррекций. М.: Новая школа. 116 с.

99. Эльконин Д.Б. (1957). Формирование умственного действия звукового анализа слов у детей дошкольного возраста/ Д.Б. Эльконин// Доклады АПН РСФСР. Вып.1.С.107-110.

100. Экспериментально-фонетический анализ речи. Проблемы и методы (1984) // Межвузовский сборник / под ред. Л. Бондарко. Вып.1. 194 с.